

Тема: Держава як основний інститут політичної системи

- План
- 1. ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ
- 2. ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ
- 3. СУТНІСТЬ І ТИПОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ

Форми держави

Форми держави

Форма державного
правління

Республіка

Монархія

Форми державного
устрою

Унітарна

Федерація

Конфедерація

Форми політичного
режиму

Тоталітарний

Авторитарний

Демократичний

**Форма державного правління –
спосіб організації державної влади, зумовлений принципами формування взаємовідносин
вищих органів держави**

Республіка –
форма державного
правління, за якої вища
влада належить
виборним
представницьким
органам, а голова
держави обирається
населенням або
представницьким
органом

→ Парламентська –
форма правління, за якої склад і політика уряду формується виключно парламентом, уряд підзвітний лише йому, а президент впливу на парламент не має (*Німеччина, Італія, Індія, Швейцарія*)

→ Президентська –
форма правління, коли голова держави - президент одноосібно або з наступним схваленням парламентом формує склад уряду, яким керує власноруч (*США, країни Південної Америки та Африки*)

→ Змішана –
для цієї форми правління характерний певний дуалізм: керівні виконавчі функції є прерогативою і президента, і кабінету міністрів, який відповідальний перед парламентом (*Франція, Фінляндія, Польща*)

Монархія
– форма правління, за
якої верховна влада
формально (повністю
або частково)
зосереджена в руках
однієї особи – голови
держави –

→ Абсолютна (необмежена)
– форма державного правління, за якої політична влада повністю належить одній особі – монархові – та для якої характерний найвищий ступінь централізації державної влади (*Саудівська Аравія і Оман*)

→ Конституційна (дуалістична та парламентська)
система всевладдя парламенту, монарх виконує лише представницькі функції (*Велика Британія, Японія, Швеція*)

Мизан Зайнал

Абидин -
Верховний
правитель
Малайзії

Шейх Халифа бен
Заед Аль Нахайян
президент ОАЕ

Папа римський Бенедикт XVI

Султанат

**Хасанал Болкіах, 29-й султан
Брунею**

Емір Кувейту Сабар IV

Анрі (великий герцог Люксембурга)

Імператор Японії Акіхіто

Королева Великобританії Єлизавета II

Альбер II (князь Монако)

**Ханс-Адам II,
Князь Лихтенштейна**

Монархія
– форма
правління, за якої
верховна влада
формально
(повністю або
частково)
зосереджена в
руках однієї особи
– голови держави
– спадкоємного
монарха

→ Абсолютна (необмежена)
– форма державного правління, за якої
політична влада повністю належить одній
особі – монархові – та для якої характерний
найвищий ступінь централізації державної
влади (*Саудівська Аравія і Оман*)

→ Парламентська –
система всевладдя парламенту, монарх
виконує лише представницькі функції (*Велика
Британія, Японія, Швеція*)

Правитель
Саудовской Аравии
Эр-Рияда принц
Салман ибн Абдель
Азиз Аль Сауд

Кабус бен Саїд, 15-й
Султан Оману

**Хуан Карлос I —
король Іспанії**

**Король Швеції Карл
XVI Густав та його
дружина Сильвія**

**Форма державного правління –
спосіб організації державної влади, зумовлений принципами формування
взаємовідносин вищих органів держави**

Республіка –
форма
державного
правління, за
якої вища влада
належить
виборним
представницьки
м органам, а
голова держави
обирається
населенням або
представницьки
м органом

→ Парламентська –
форма правління, за якої склад і політика уряду формується
виключно парламентом, уряд підзвітний лише йому, а
президент впливу на парламент не має (*Німеччина, Італія,
Індія, Швейцарія*)

→ Президентська –
форма правління, коли голова держави - президент одноосібно
або з наступним схваленням парламентом формує склад
уряду, яким керує власноруч (*США, країни Південної Америки
та Африки*)

→ Змішана –
для цієї форми правління характерний певний дуалізм: керівні
виконавчі функції є прерогативою і президента, і кабінету
міністрів, який відповідальний перед парламентом (*Франція,
Фінляндія, Польща*)

Президентська республіка

- В **ПРЕЗИДЕНТСЬКІЙ** (прикладом можуть бути США) вагомою є роль президента в системі державних органів :
 - він одночасно є главою держави і главою уряду, посада прем'єр-міністра відсутня.
- - Уряд формується непарламентським шляхом: президент призначає його членів незалежно від парламенту (в США - по схваленню сенату).
- - Міністри зобов'язані проводити політику, що проводиться президентом, і є відповідальними перед ним.
 - Президент обирається або особливої колегією виборців, обраної народом, або прямими виборами громадян. Тобто, глава держави отримує прямий мандат народу, який дає можливість йому і його уряду правити, не озираючись на парламент. Більш того, президент наділяється Ветом відкликання законів, прийнятих парламентом, і користується цим правом досить часто.
- **Суттєвою рисою президентської республіки є чіткий розподіл влади на законодавчу, виконавчо-розпорядчу та судову. Ці гілки влади - самостійні відносно один одного, складаючи разом з тим певні противаги.**
-

Президентська республіка (США)

Барак Обама

Парламентська республіка

- **Парламентська республіка** (Італія, ФРН)) визнає переважаючу роль парламенту та обраного ним уряду.
- **Її відмінні ознаки:**
 - голові держави в системі державних органів належить скромне місце, хоча його повноваження юридично можуть бути досить широкими;
 - уряд формується на парламентській основі з представників партій або їх коаліцій, які мають більшість місць в парламенті.
 - вотум недовіри уряду з боку парламенту тягне за собою або відставку уряду, або розпуск парламенту і проведення дострокових виборів;
 - уряд, який формується з партій парламентської більшості і отримує вотум довіри, за допомогою партійної дисципліни спрямовує діяльність цієї більшості, тим самим контролюючи парламент в цілому;
 - парламент разом з виданням законів і вотірованія бюджету наділений правом контролю за діяльністю уряду;
 - уряд здійснює управління країною, а його глава (прем'єр-міністр, канцлер) стає фактично першою особою в державі, відтісняючи на другий план президента;
 - президент здебільшого обирається парламентським шляхом, тобто або парламентом, або особливою колегією, яка включає членів парламенту, а в окремих випадках - і загальними виборами (Австрія).
- Повноваження президента, крім суто представницьких, здійснюються, як правило, за згодою уряду.

Парламент
Італії

Парламент
Німеччини

Парламентсько-президентська республіка

- **Парламентсько-президентська республіка** (Франція, Фінляндія, Португалія, Польща).

-

При цій формі правління сильна президентська влада об'єднується з ефективним контролем парламентом за діяльністю уряду.

Напівпрезидентська республіка не має таких стійких типових рис, як парламентська чи президентська і в різних країнах тяжіє до однієї з цих форм, її головна риса - подвійна відповідальність уряду: перед президентом і перед парламентом.

Президент парламентсько-президентської республіки найбільш часто обирається безпосередньо виборцями. Класичним прикладом змішаної форми є Франція.

Парламент Франції

Форми державного устрою –

спосіб територіальної організації держави, що визначається принципами взаємовідносин держави як цілого та їх територіальних складових

Унітарна –

єдина держава, поділена на адміністративно-територіальні чи національно-територіальні одиниці, які не мають політичної самостійності, статусу державного утворення
(Польща, Франція, Італія, Україна)

Федерація –

союзна держава, до складу якої входять державні утворення – суб'єкти федерації
(Росія, США)

Конфедерація –

союз суверенних держав, які зберігають незалежність і об'єднані для досягнення певних спільних цілей (переважно зовнішньополітичних, воєнних), для координації своїх дій.

Унітарна держава

- **Основні ознаки унітарної держави:**
 - єдина конституція і єдина правова основа;
 - єдина система органів державної влади та управління,
 - єдине громадянство,
 - поділ на адміністративно-територіальні одиниці, в яких статус органів управління визначається загальнодержавними правовими нормами: підпорядкування цих органів центральним органам державної влади і управління.

Федерація

- **Основні ознаки федерації:**
- складається з державних утворень (штати, землі, республіки, кантони, провінції тощо),
- одночасно з конституцією і федеративними законами діють конституції і закони суб'єктів федерації,
- крім законодавчої, виконавчої та судової влади (органів) федерації діють законодавчі і судові органи її суб'єктів;
- у федеративному законодавчому органі забезпечується представництво суб'єктів федерації;
- формальною її ознакою є подвійне громадянство;
- суб'єкти федерації створюються, як правило, за фізико-географічним ознакою (США, Австралія) або за історичними (Австрія, ФРН, Швейцарія).
- У багатонаціональних федераціях її суб'єкти можуть бути створені за національно-територіальною ознакою (колишні СРСР, ЧСФР, Югославія).

Конфедерація

- **КОНФЕДЕРАЦІЯ** - союз суверенних держав, які, зберігаючи незалежність свого існування, об'єдналися для досягнення певних спільних цілей, для координації своєї діяльності
- До компетенції останнього на основі домовленості передається обмежене коло питань (наприклад, оборона, зовнішньополітична діяльність, екологія). Конфедерація, на відміну від федерації, яка є союзною державою, виступає союзом держав, практично міждержавним об'єднанням.
- Історичний досвід показує, що конфедерації (Швейцарія, Канада) практично переростають у федерації.

Політичний режим –

система засобів і методів здійснення політичної влади, модель, форма взаємодії державно-владних структур та населення

Тоталітарний режим –

спосіб організації суспільства, який характеризується всебічним і всеохоплюючим контролем влади над суспільством, підкоренням суспільної системи державі, колективними цілями, загальнообов'язковою ідеологією.

Авторитарний режим

=

тип політичного режиму, який характеризується субординацією суб'єктів політичних відносин, наявністю сильного центру, що має концентровану владу, можливістю застосування насильства чи примусу.

Демократичний режим

– влада народу (народовладдя), що виходить з організації та функціонування державної влади на засадах визнання народу її джерелом і носієм, ґрунтується на прагненні забезпечити справедливість, рівність і добробут усіх при розв'язанні проблем і питань суспільного врядування.

Основні компоненти політичних режимів

- • форма і роль держави,
- • система партій,
- • спосіб голосування,
- • структура політичних інститутів,
- • принцип легітимності,
- • наявність або відсутність правової державності,
- • обмеженість або необмеженість державної влади,
- • розвиненість, нерозвиненість або відсутність громадянського суспільства,
 - одно-чи багатопартійна система.

Основні ознаки тоталітарного режиму

- сильно централізована структура влади, в якій панівна група не несе відповідальності перед виборним органом і не може бути позбавлена влади інституційними засобами;
- • влада на всіх рівнях формується через закриті канали, бюрократичним шляхом;
- • монопольний політичний контроль над економікою та іншими сферами суспільства; в суто тоталітарному суспільстві жодна з його сфер не вільна від контролю;
 - влада належить масової політичної партії, недемократично організованою навколо лідера;
 - влада партії забезпечується шляхом її зрощення з державними органами і повне одержавлення суспільства;
- • політизація, регламентація і санкціонування всієї життєдіяльності суспільства; терористичний поліцейський контроль за поведінкою громадян;
 - вимога до громадян активно проявляти відданість і підтримку режиму;
 - суспільно-політичні, недержавні організації існують формально, стають продовженням тих чи інших державних чи партійних організацій, їх діяльність детально регламентується;
- • монопольна, деталізована ідеологія, яка легітимує режим і обґрунтовує його історичну місію.

Основні ознаки авторитарного режиму

- • відмова від принципів конституційності та законності (якщо конституція і зберігається, то, як правило, в суто декларативною формі), широке застосування політичних репресій;
- • концентрація влади в руках уряду, глави держави або військових; відмова від принципу поділу влади;
- • відсутність центральних і місцевих представницьких органів або перетворення їх на маріонеткові;
- • мілітаризація державного апарату, різке посилення впливу військових сил; втручання армії в політичний процес, щоб покінчити з тривалим політичною кризою, з яким неможливо впоратися демократичними засобами;
- наявність приватного сектора економіки, вільного від прямого державного втручання.

Основні ознаки демократичного режиму

- вільні вибори правителів, які передбачають щонайменше три умови:
 - ♣ свободу висування кандидатур;
 - ♣ свободу виборчого права, тобто загальне і рівне виборче право за принципом "одна людина - один голос";
 - ♣ свободу голосування (воно має бути таємним), рівність усіх в інформації і можливості вести пропаганду під час виборчої кампанії.
- наявність представницьких органів, які формуються на основі загальних виборів;
- виконавча влада походить від народу (президентська республіка) або представницького органу (парламентська республіка);
- побудова держави за принципом розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову;
 - легальна діяльність не лише урядових, а й опозиційних партій (багатопартійність);
 - визнання і здійснення на практиці принципів конституційності і законності
- визнання рівноправності громадян, проголошення і здійснення на практиці демократичних прав і свобод;
 - розвинене громадянське суспільство;

«Контрольне тестування за темою: «Форми державного правління, державного устрою та політичного режимів».

- 1. Спосіб організації верховної державної влади, порядок її утворення та діяльності, компетенція та взаємозв'язок органів, а також взаємовідносини з населенням країни – це...**
- А. Форма державного правління.**
- Б. Форма державного устрою.**
- В. Політичний режим.**

- **За якої форми правління державна влада повністю або частково зосереджується в руках одноосібного глави держави і передається у спадок?**
- А. Президентська республіка.
- Б. Федерація.
- В. Парламентська республіка.
- Г. Монархія.

- **3. Яка країна є прикладом парламентської монархії?**
- А. Саудівська Аравія.
- Б. Об'єднані Арабські Емірати.
- В. Японія.
- Г. Оман.

- **4. Які юридичні властивості характерні для республіки?**
- А. Спадкове трононаступництво.
- Б. Загальнообов'язковість рішень законодавчої влади для всіх інших державних органів.
- В. Безстроковість влади.
- Г. Непідпорядкованість влади глави держави будь яким іншим суб'єктам.
-

- **5. У якій державі до населення застосовується термін «піддані»?**
- А. Унітарна держава.
- Б. Федеративна держава.
- В. Республіка.
- Г. Монархія.

- **6. Складна форма територіального устрою союзної держави, яка складається з державних утворень, що мають юридичну і політичну самостійність, – це...**
- А. Унітарна держава.
- Б. Федерація.
- В. Конфедерація.
- Г. Імперія.
-
-

- **7. Порядок політичного життя суспільства, за якого державна влада здійснюється з дотриманням основних прав людини, з урахуванням інтересів усіх соціальних груп населення через демократичні інститути, – це .**
- А. Демократичний режим.
- Б. Перехідний режим.
- В. Авторитарний режим.
- Г. Тоталітарний режим.
-

- **8. Яка ознака є характерною для авторитарного режиму?**
- А. Здійснюється цілковитий контроль над економікою.
- Б. Допускається обмежений плюралізм (без реальної боротьби за владу).
- В. Відсутня будь-яка можливість для вільного волевиявлення і врахування інтересів усіх груп населення.
- Г. Держава втручається у приватне життя людини і громадянина.

- **9. Яке поняття характеризує підвид демократичного режиму, особливостями якого є вірність традиціям та небажання здійснювати будь-які перетворення?**
- А. Демократично-ліберальний.
- Б. Демократично-радикальний.
- В. Демократично-традиційний.
- Г. Демократично-консервативний.
-

10. Установіть відповідність між режимом і його прикладом.

1. Демократичний	А. Україна на початку 90-х років ХХ ст.
2. Перехідний.	Б. СРСР 30–50-х років ХХ ст. (сталінізм).
3. Авторитарний.	В. СРСР кінця 50-х – початку 60-х років ХХ ст. («відлига»).
4. Тоталітарний.	Г. Швеція на початку ХХІ ст.